Verdier vi legger til grunn i arbeidet, sett i lys av fagområdene i rammeplan for barnehager:

- Barn har en iboende kraft til å ville søke mening i tilværelsen, til utvikling og oppdagelse.
- Alle barn og voksne skal møtes som unike individer.
- Alle barn er unike og kommer til barnehagen med sin personlighet og med sine egne erfaringer. Dette blir vårt utgangspunkt for arbeidet med det enkelte barns utvikling.
- Arbeidet med de ulike fagområdene oppstår i her og nå situasjoner.
- Vi tar utgangspunkt i det barnet kan, og det barnet interesserer seg for!
- Opplevelsen av mestring er nært knyttet til utviklingen av et godt selvbilde, derfor må alle barn få utfordringer tilpasset sitt utgangspunkt. Vi skal gripe barna i mestringsøyeblikk.
- Barn utvikler seg ulikt og med forskjellig tempo. Ikke alle følger det samme mønsteret.
- Fagområdene opptrer sjelden isolert.
- Barna danner seg selv i samspill med andre
- Vi voksne i barnehagen skal ha et bevisst forhold til arbeidet med fagområdene og sørge for at disse er til stede i hverdagen. Fagområdene må synliggjøres, dokumenteres og evalueres.

Kommentarer til selve planen:

Planen tar ikke utgangspunkt i alder, men i tre trappetrinn vi mener bygger naturlig på hverandre og som alle barn går, med ulik fart og interesse. Innenfor hvert av trinnene kan det befinne seg barn i ulik alder avhengig av det enkelte barns utvikling. Et barn kan også befinne seg på ulike trinn på ulike fagområder. Vår oppgave som pedagoger er å finne barnets ståsted og bygge videre på dette med de tiltak som nevnes i planen, slik at hvert barn får akkurat passe utfordringer, og en god progresjon.

Når vi beveger oss fra et trinn til et annet betyr ikke det at vi legger bort alt vi gjorde i trinnet før. Vi kan bevege oss mellom trinnene da vi vet at gjentagelse tilført nye elementer har god læringseffekt.

Målsetningene i planen knyttes til de voksnes arbeid og tilrettelegging/tiltak for de barna som faktisk befinner seg på dette trinnet. For å finne barnas ståsted brukes ulike observasjonsmetoder i tillegg til den kunnskap man får i det daglige samspillet med barna. Eksempler på observasjonsmetoder vi bruker er:

- ”Tras” (tidlig registrering av språkutvikling) (samarbeid foreldre-personalet-ser barnets utvikling)
- Praksisfortellinger: Dette er skriftlig gjengivelse av en situasjon som kan illustrere mestring eller utfordringer for enkeltbarna. Disse danner grunnlag for refleksjon hos personalgruppen og videre tiltak.
- Observasjon av samspill/anerkjennelse mellom den voksen og barnet (Kari Pape)
- Barnesamtaler (for de eldste)
- Formelle og uformelle observasjoner fra hverdagen.
- Vi bruker også tilbakemeldinger vi får fra foreldre.

ANTALL, ROM OG FORM

Mål for personalets arbeid	**Tiltak**
Trinn 1	
o Vi støtter opp om barnets begynnende matematiske utvikling med utgangspunkt i barnets interesser og uttrykksformer. o Vi tar utgangspunkt i barnet og dets opplevelse av seg selv i gruppa, i barnehagen og i den verden de til nå har fått erfare. o Vi introduserer barna for sortering av ting de er opptatt av og enkle mengdeuttrykk o Vi beskriver matematiske begrep bevisst i hverdagen.	o Lek med tall, introdusere 1 – 3 o Telle fingre, tær, barn i gruppa. Holde på med telleleker. o Knytte tellingen og begrepsbruken til kjente konkreter o Lek med former, leke med puttekasser, puslespill, bygge tårn o Sang, rim og regler o Begrepene liten og stor o Eventyr, f.eks. «Bukkene Bruse» o Sortering o Kims lek
Trinn 2	
o Vi undrer oss og resonerer sammen med barna om likheter, ulikheter, størrelser, antall og former. o Vi støtter opp under barnas nysgjerrighet og utforskerglede. o Vi er bevisste barnas begynnende forståelse av sammenhengen mellom mengde, tall og tallsymbol. o Vi introduserer begreper knyttet til måling og mengde av det som opptar barna. o Vi er bevisste på å ha utfordrende lekemateriell tilgjengelig. o Vi bruker naturen aktivt til å undre oss sammen med barna i forhold til sammenhenger og ulikheter o Beskrive matematiske begrep i hverdagen	o Lek med former, tegner dem, benevner dem og bruker dem i hverdagslivet. o Måling, veiing, eksperimentering o Sang, rim og regler med matematisk innhold o Rydde og sortere leker. Sette ting på riktig plass. o Jakte på former inne og ute o Konstruksjonslek (Lego, Brio mek, naturmateriale, snekring mm.) o Spill med fokus på læring av tall og matematiske begreper. o Sang, rim og regler o Tall og telling o Eventyret, f.eks. «Gullhår og de tre bjørnene». o Bruke perler, play dooh o Kims lek o Størst og minst. Lengste, korteste. o Delta i matlaging og dekke på bordet

Trinn 3	
○ Vi legger til rette for litt mer avansert eksperimentering med former, systemer, mønster og mengde. ○ Vi legger til rette for aktiviteter som styrker og videreutvikler barnas forståelse av sammenhengen mellom tall og mengde. ○ Vi beskriver matematiske begrep i hverdagen. ○ Vi gir barna erfaring med å se sammenhengen mellom antall og mengde.	○ Tall og mengde ○ Brettspill med fokus på læring av tall og matematiske begreper. ○ Enkle kortspill ○ Kims lek ○ Introdusere det å «legge til" og å «ta bort», hvis barna viser interesse. ○ Skrive tall, hvis barna viser interesse ○ Delta i matlaging og dekke på bordet ○ Eventyr, f.eks. «Geitekillingen som kunne telle til 10» og «Pannekaka» ○ Samling om ukedager og måneder ○ Enkle matematikk oppgaver på ark for de som ønsker det ○ Videreføring av tiltakene nevnt ovenfor

KUNST, KULTUR OG KREATIVITET

Mål for personalets arbeid	**Tiltak**
Trinn 1	
○ Vi introduserer ulike formingsteknikker, med fokus på den taktile sansen ○ Fokus på prosessen og skaperglede, ikke på produktet ○ Bruke sang, dans, musikk, rytme som ingredienser i hverdagen ○ Voksne verdsetter barnekulturens egenverdi ○ Vi bearbeider inntrykk og følelser i møte med kunst, kultur og estetikk gjennom skapende virksomhet ute og inne. ○ Barna skal få gode muligheter til å oppleve glede og stolthet over egen kulturell tilhørighet. ○ Vi tar i bruk fantasi, kreativ tenkning og skaperglede.	○ Fingermaling, leire, tegneblyanter, fargestifter m.m. ○ Bruk av sang i ulike situasjoner både planlagt og spontant ○ Rytmeinstrumenter ○ Trampe, klappe ○ Teateropplevelser ○ Hermelek, ta vare barnas initiativ ○ Voksne skal være lydhøre, anerkjenne og imøtekomme barns egen tradisjonskultur og barnekultur. ○ Voksne samtaler med barna om deres og andres kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Trinn 2	
o Vi legger til rette for at barna får prøve ut ulike formingsteknikker. o Vi møter barna der de er og prøver å utnytte deres interessefelt/fokus. Møte deres skaperglede. o Vi presenterer ulike kulturuttrykk for barna. o Vi ivaretar barnekulturen og lar den blomstre. o Vi tilrettelegger for at barna opplever gleden ved sang, musikk og bevegelse. o Vi har tilgang til ting, rom, materialer som støtter opp om deres lekende og estetiske uttrykksformer.	o Barna får male, tegne/farge, klippe og lime, leire, mm. o Stimulere til rollelek ved å dramatisere og la barna få teateropplevelser. o Besøke biblioteket, kirken og konserter. o Bygge hytte, bruke alle krinker og kroker til lek o Voksne som tør slippe seg løs og som er igangsettere. o Voksne som gir barna rom og gehør. o Bruker sang i samling og spontant i hverdagsaktivitetene. o Si ja når barna tar initiativ til bruk av musikk. o Møte barna på deres musikkønsker. o Besøke Halstein borgen og andre kulturminner, og formidle historien. o Vi legger til rette for og videreutvikler barns kreative prosesser og uttrykk o Bruke verdifullt materiale.
Trinn 3	
o Vi gir barna trygge rammer slik at de tør uttrykke seg kreativt alene eller i liten gruppe. o Vi introduserer ulike kulturuttrykk for barna. o Vi utvider barnas horisont ved å dra på lengre turer ut av nærområdet o Vi bruker ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi for at barna skal få uttrykt seg estetisk. o Bidra til at kulturelt mangfold er en berikelse for hele barnegruppa.	o Voksne og barn forteller vitser og gåter eller andre fortellinger o Lage fortellinger, vitser og gåter sammen med barna. o Bruk av mer avanserte kreative teknikker. Slik som brodering, veving, snekring, fingerhekling, «å spå» osv. o Lage hånd-dukker. o Personalet lager forestilling for barna o Innhente verdiløst materiale og skape noe. o Tilrettelegge for mer langsiktige kreative prosjekter. o Oppfordre barna til å vise sitt «produkt» for andre, det kan være seg sang, dans, drama, kunstverk mm. o Vi arrangerer konsert, teaterforestilling eller utstilling for foreldre o Vi motiverer barna til å uttrykke seg gjennom musikk, dans, drama og annen skapende virksomhet og gir dem muligheten til å utvikle varierte uttrykksformer.

KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1	
o Vi er på gulvet sammen med barna. Tolker, lytter og ser barnas signaler. o Voksne skal være emosjonelt til stede. o Gi mulighet til gode opplevelser og glede ved høytlesning, sang og samtale. o Vi kjenner betydningen av de ulike signalene barna gir. Vi bekrefter, benevner og gjentar ord riktig. o Voksne støtter barna til å bruke språket på en god måte for å skape god leik og gode relasjoner, og som et redskap til å løse konflikter på en god måte. o Vi bruker beskrivende kommentarer. Setter hele tiden ord på det barna gjør. o Vi skaper et språkstimulerende miljø i alle hverdagssituasjoner, som påkledningen, måltid, bleieskift mm. o Vi er bevisst det fysiske miljøet og legger til rette for fysisk utfoldelse i samspill med barna. o Vi er delaktige i den begynnende rolleleken. o Vi introduserer enkle begreper som beskriver følelser. o Lære å huske noe av det vi leser om, når vi leser bøker	o Bruk av enkle rim, regler og sanger, med utgangspunkt i «det nære» o Bruk av hånd dukke o Bruke konkreter, eks. snakkepakken. o Bruke korte setninger, få ord. o Bruke bilder på en tavle som viser dagen i dag. Både aktiviteter og bilder av barn og voksne i ulike gruppe o Bildebøker o Stor grad av bruk av konkreter i fortellinger. o Tegn til tale. Noen i personalet kurses. o «Steg for steg» o «Lese for å lære»
Trinn 2	
o Vi viser interesse for ting barna utrykker og formidler. o Vi knytter det muntlige og skriftlige språket sammen. o Vi legger til rette for lek med ord og fabulering. o Vi støtter barns lek med og utforsking av skriftspråket o Vi oppmuntrer barna til å fabulere, og leke med språk, rim og rytme. o Vi legger til rette for lek med lyder og bokstaver muntlig og skriftlig.	o Bruke konkreter, eks. snakkepakken. o Bruke begynnende tekstskaping o Vi setter tekst på tegninger. o Oppfordre til tegning og lekeskriving. Vi oppfordrer barna til å gjenfortelle lekeskrivingen, da den har en betydning o Rim, regler, sanger. Med mye innslag av «nonsens» innhold og lek med språket. o Bruke bildebøker med noe tekst.

○ Vi synliggjør skriftspråket i det fysiske miljøet ○ Vi bruker tid på muntlig formidling av historier og fortelling. ○ Vi er bevisste på at barna har tilgjengelig språkstimulerende materiell ○ Vi legger til rette for og deltar i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder. ○ Vi bruker varierende formidlingsformer og tilbyr et mangfold av bøker, sanger, bilder og andre uttrykksformer. ○ Vi er gode samtalepartnere i hverdagssituasjoner. Bruke disse mulighetene til aktiv språkstimulering. Vi samtaler om det vi gjør, været, hva har vi gjort, hvem vi har lekt med. Fokus på begreper som beskriver tid, sted og rom. ○ Vi bruker språket aktivt til å snakke om/kjenne igjen følelser og begreper knyttet til dette. ○ Lære å huske noe av det vi leser om, når vi leser.	○ Bruke spill som stimulerer til lek med bokstaver og innlæring av begreper, preposisjoner. ○ Bruke muntlige fortellinger med innslag av konkreter og dramatisering. ○ Barna dramatiserer, synger og forteller. ○ Bruke humor i hverdagen, tullefortellinger og tullesanger. ○ Oppmuntre barna til å skrive/lese hvis barna viser interesse for dette. ○ Steg for steg ○ «Lese for å lære»
Trinn 3	
○ Vi er oppmerksomme på hvordan språket brukes til å konstruere lek, og deltar aktivt for å stimulere dette dersom det er nødvendig. Beskrivende kommentar og fokus på det vi ønsker å se og høre. ○ Være støttende og undrende sammen med barna i forhold til lek med bokstaver og lesing. ○ Vi gir skolestarterne ekstra utfordringer mht. Språkforståelse, tekst og tekstskaping. ○ Vi legger til rette for mye samtale med et utvidet fokus på det mellommenneskelige. ○ Lære å huske noe av det vi leser om, når vi leser. ○ Vi skaper et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre. **«Det er når barna kan fortelle/sette ord på det de har lært, at de har lært.»**	○ Gi rom for rolleleken ○ Barna oppfordres til å skrive navnet sitt og gå på jakt etter bokstavlyder. ○ Vi går på bokstavjakt i naturen. ○ Lekeskriving, avskriving ○ Høytlesning, fortellinger, gjenfortellinger og dramatisering ○ Tekstskaping, fridikting ○ Vitser, gåter, rim ○ Videreutvikling av språkhumor ○ Vi gir kjennskap til ulike formidlingsformer. ○ Lekelesing / medlesning Oppmuntre barna til å skrive/lese hvis barna viser interesse for dette ○ Steg for Steg ○ «Lese for å lære»

NATUR, MILJØ OG TEKNOLOGI

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1	
○ Skal gi barna mangfoldige naturopplevelser. ○ Skal bruke naturen som arena til lek, undring, utforskning og læring. ○ Vi skal stimulerer til å bruke sansene og tar utgangspunkt i barns nysgjerrighet. ○ Vi opplever verden sammen med barna. ○ Skal lytte til barna og ta utgangspunkt i barnas interesser. ○ Skal tilrettelegge opplevelsene ut fra barnas forutsetninger. ○ Vi har fokus på miljø (grønt flagg). ○ Å reflektere rundt teknologien vi omgir oss med.	○ Legge til rette for at barna daglig får oppleve, erfare og får kjennskap til naturkreftene ved å være ute i all slags vær og temperatur. ○ Utetid hver dag ○ Legge til rette for at barna får bruke sansene sine: se, høre, føle, lukte og smake er sentrale erfaringer barna gjør seg når de utforsker. ○ Bruke beskrivende kommentarer om det vi opplever, og det vi ser. ○ Vær nær barna! Er vi der de er, og ned på deres nivå har vi store muligheter til å legge til rette for, oppleve sammen med og gi erfaringer til barna, der det skjer, her og nå!! ○ Sortere matsøppel, kaste papir. ○ Fokus på teknikk i umiddelbar nærhet. – lysbryter, vannkran mm. ○ Vise bilder i album og på pc sammen med barna. ○ Gjøre barna kjent med og utforske muligheter som ligger i redskaper og teknologi
Trinn 2	
○ Vi inkluderer friluftsaktiviteter og utelek i barnehagens hverdagsliv ○ Vi stimulerer til undring over naturens syklus ○ Skal gi barna erfaringer og kjennskap til hvordan og hvorfor vi tar vare på miljøet (grønt flagg)	○ Utedag, tur dag, bruke nærmiljøet. ○ Naturopplevelser i alle årstider. ○ Ta utgangspunkt i barnas interesser, undring og spørsmål. Legg rette til at barna får være med å finne svar. ○ Synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen ○ Sortere søppel, plukke søppel Bruke verdifullt materialer til å lage kunst inne og ute. ○ Samtale og undring med barna ○ Erfaringslæring - utforske dyr og planter vi finner på vår vei. ○ Værstasjon – værdagbok m/temperaturer. ○ Vi har plansjer, oppslagsverk, utstyr til forskning tilgjengelig. ○ Planting. ○ ✓ Vi lar barna være delaktige i daglige gjøremål

Trinn 3	
○ Vi gir erfaringer med og kunnskaper om dyr og vekster og deres gjensidige avhengighet og betydning for matproduksjon. ○ Vi stimulerer til undring og spørsmål i forhold til teknikk og fysikk. (Årsak – virkning).	○ Samtaler om hvor ulik mat kommer fra og hvordan blir ting til? ○ Bidra til å gi barna innsikt i prosesser fra et dyr/en fugl er levende til de blir mat. (Eks. elgjakta og småviltjakt.) ○ Barna lærer enda mer om gjenbruk og resirkulering. Hva kan vi bruke søppel til? Hva betyr resirkulering? Ta med barna på Mule for å se og oppleve hva som skjer med søppelet etter at søppelbilen har tatt det med seg. ○ Turer: Veien blir til mens vi går den. ○ Legge til rette for forskning/eksperimentering. La barna ta del i større prosjekter ut fra barnas interesser. ○ Forskningsuker/undringstemaer: F.eks. vinter; vann, is, snø og temperaturer. Livet i jorda og vekster. Forskjellene på årstidene. Livet i bekken. Solsystemet Osv.

NÆRMILJØ OG SAMFUNN

Mål for personalets arbeid	**Tiltak**
Trinn 1	
○ Vi lar barna få erfare at de har medbestemmelse på sin hverdag i barnehagen. ○ Vi er trygge medfarere når barna utvider sin horisont fra sin familie til barnehagen som et miniatyrsamfunn. Barna møter andre barn og voksne og lærer seg «spillereglene» i barnehagen og de skal få erfare at de betyr noe for felleskapet. ○ Vi lar barna etter hvert bli kjent med nærmiljøet rett utenfor porten.	○ Personalet er tilstedeværende og observerer barnas kroppsspråk og handler etter dette. ○ Fokus på trygg tilvenning og trygge voksne. ○ Tema barn og familie «hvem er jeg, og hvem er de andre?» ○ Lage plakater til barna f.eks. «huset mitt» der barna får henge opp bilder av nær familie og husdyr. Disse skal henge slik at barna kan gå og se på sin plakat når det har behov for det. ○ Øve på turtaking. ○ Være nær barna og veilede på sosial kompetanse. ○ Turer til lekeplassene i nærheten og til skogen. ○ Besøke andre avdelinger – spesielt de avd. med barn på samme alderstrinn.

Trinn 2	
○ Introdusere barna for nærmiljøet. ○ La barna erfare at de har medbestemmelse på sin hverdag i barnehagen.	○ Trygge barn på ny avdeling/nye voksne. ○ La dem erfare at de valg den ene gjør får konsekvenser for de andre. Erfare at et flertall kan overprøve den enkeltes ønsker. ○ Besøke f.eks. politi, brannvesen, bibliotek og matbutikker. Besøke lekeplassene i Momarka og Høgberget. Utforske Hallsteinborgen og Hallsteinskogen. Gå tur på skoleveien til Halsan. Utforske fjæra på Moan eller gå på tur i byen osv. ○ Presentere dem for flere valg. La dem også få erfare konsekvenser av de valgene de har gjort. ○ Bruke samtalen mer aktivt i medbestemmelsen. ○ Praktisere turtaking og veilede på sosial kompetanse.
Trinn 3	
○ Legge til rette for besøk på bedrifter/arbeidsplasser som har tilknytning til barna i barnehagen ○ Presentere nasjonale og lokale styringsordninger og hva et demokrati er.	○ Introdusere konge, statsminister, ordfører og deres funksjon. ○ Besøke foreldrenes arbeidsplasser, eller invitere foreldrene til å vise yrket sitt i barnehagen. ○ Besøke Rådhuset / kommunestyresalen og snakke om hvordan lover blir laget. Lage egne «Lover» for avdelingen. ○ Overgang barnehage skole (egen plan.)

KROPP, BEVEGELSE, MAT OG HELSE

Mål for personalets arbeid	**Tiltak**
Trinn 1	
○ Vi gir barna mulighet til å oppleve trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt. ○ Vi organiserer hverdagen slik at det blir en god veksling mellom aktivitet og ro. ○ Vi har fokus på sunt kosthold og serverer sunn mat med mangfoldige smaksopplevelser i en hyggelig atmosfære.	○ Gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområde. ○ Sove ute/hvilestund for de som ikke sover. ○ Gode rammer ved måltid. Starte måltidet med bord vers. De voksne sitter ned og har samtalen med barna i fokus. ○ Bekreft barnets følelser. Støtte og oppmuntre.

○ Vi jobber for at barna skal bli trygge på egen kropp, få en positiv oppfatning av seg selv og bli kjent med egne følelser.	
Trinn 2	
○ Vi tilrettelegger for å styrke og utvikle motoriske ferdigheter slik at barna får en positiv selvoppfatning gjennom egen mestring ○ Vi bidrar til at barna bli kjent med egne behov, får kjennskap til menneskekroppen og utvikler gode vaner for hygiene og et variert kosthold.	○ Være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring.. ○ Finmotorisk trening: Tegning, klipping, hjelpe til på kjøkken med kutting, baking osv. ○ Være aktiv i rollelek ute og inne ○ Vi har gode rutiner for håndvask. ○ Veiledning på hygiene rundt toalettbesøk. ○ Måltid med gode rammer. Vi starter med bord vers, spiser sammen, voksne som sitter og spiser sammen med barna, sender maten til hverandre, prate sammen.
Trinn 3	
○ Vi legger til rette for at barna videreutvikler motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper. ○ Vi lar barna vurdere og mestre risikofylt lek gjennom kroppslige utfordringer. ○ Vi lar barna få innsikt i matens opprinnelse, produksjon av matvarer og veien fra mat til måltid. ○ Vi skal bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og ha respekt for andres grenser.	○ Øve på finmotoriske øvelser. ○ Lengre turer bort fra barnehagen ○ Vi øver på at barna kler på og av seg selv og legger til rette for dette mht. garderobeutstyr og tidsbruk. ○ Barna får bruke verktøy. ○ Balansering ○ Klatring ○ Ball lek. ○ Vi lar barna delta i høsting av bær, frukt og grønnsaker på høsten. Vi lar barna delta i bearbeiding av mat, som å lage syltetøy, saft og eplemos ○ Vi snakker med barna om hvor maten kommer fra. ○ Vi støtter barna i å sette grenser for egen kropp og veileder de til å respektere andres grenser.

ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Felles for alle trinn: o Vi skal være gode rollemodeller for barna! o VI SKAL FREMME LIKESTILLING OG LIKEVERD! o Vi skal se, høre og oppmuntre barna til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. o Vi skal støtte barna i å uttrykke synspunkter! o Vi skal anerkjenne barna og respektere forskjeller. o Vi er voksne som er bevisste den betydningen vi har som forbilder og opptrer slik at barna kan få støtte i egen identitet og respekt for andre. o Vi er bevisste at den etiske veiledning barnehagen gir barn, må ta hensyn til barnets forutsetninger og det enkelte hjems kulturelle og religiøse eller verdimessige tilknytning. o Vi har fokus på barns medvirkning, likestilling og tilrettelegging for enkeltbarnet. o Vi har en gjennomarbeidet og bevisst verdiplattform som ligger til grunn for alt vi gjør. o Vi møter barnas tro, spørsmål og undring med alvor og respekt. o Vi sikrer god dialog med foresatte. Overfører kunnskap fra dem til barnehagen. o Vi viser nulltoleranse for mobbing / utestenging. o Vi arbeider for å oppnå og opprettholde en trygg og stabil relasjon med enkeltbarnet og dets familie.	o Vi møter barna og foreldre med «hei», «koselig og se deg» og har fokus på barnet når de kommer i barnehagen. o Vi forteller hva barnet har gjort i barnehagen når de blir hentet, og sier ha det. o Vi gir barna erfaring med og etter hvert lærer dem å si hei og ha det, og takk for maten. o Vi svarer på barnas spørsmål så god vi kan. o Vi tar tak i barnas interesse og jobber med tema ut ifra dette o Vi lar barn få medvirke hverdagen sin. Eks hva de vil gjøre, spise og leke med o Vi synger sanger, lytter til musikk, leser bøker og bruker dikt med relevant innhold. o Vi/personalet skal reflekterer over egne holdninger. o Vi skal reflekterer med foreldre i her og nå situasjoner, og ha foreldresamtaler og foreldremøter. o Tilrettelegge for medvirkning.
Trinn 1	
o Vi hjelper barna til å bli kjent med egne følelsesmønster og viser det i hverdagen. Viser alternative handlingsmønstre. o Vi respekterer barnets identitet og personlighet. o Vi sikrer oss at barnet blir forstått.	o Markere kristne høytider (jul og påske) med konkreter og enkel formidling. o Positive, glade og imøtekommende voksne. o Vi er sammen med barna, og lar de få nærhet og kos. o Vi svarer på barnas spørsmål.

○ Vi setter ulike behov inn i et trygt samspill med voksne. ○ Vi er til stede på gulvet sammen med barna og er der med en gang noe skjer. ○ Vi undrer oss sammen med barna.	○ Vi legger frem bilder/henger opp bilder fra hverdagen. ○ Markere andre merkedager i samarbeid med foresatte til de barn som er i barnehagen til enhver tid. ○ Være til stede på gulvet sammen med barna og være der med en gang noe skjer. ○ Godt tilrettelagt fysisk miljø som gir rom for utforskning. ○ Gi barna erfaring med å dele med hverandre. Samspill med andre barn og voksne. ○ Være gode mot hverandre i leken. ○ Sosial læring gjennom lek, samtaler, konfliktløsning og daglige situasjoner. ○ Erfaringer med hva som er «rett og galt».
Trinn 2	
○ Vi skaper tid og rom for samtale og skaper et fysisk miljø som innbyr til dette. ○ Vi hjelper barnet til å bli kjent med å identifisere egne og andres følelser og handle etter dette. ○ Vi er støttespillere og aktive medhjelpere i konfliktløsning. ○ Vi er tydelige voksne i forhold til samfunnets normer og regler. Hva som er rett og galt. ○ Vi lærer barna om å ta hensyn til hverandre. ○ Vi utvikler barnas toleranse og interesse for hverandre. ○ Vi gir barna støtte og er aktive medhjelpere i konfliktløsning ved behov. Barna får erfaring med bruk av språk i konfliktsituasjoner.	○ Tar tak i barnas spørsmål og interesser og ut ifra det finner vi på aktiviteter i hverdagen. ○ Formidle fortellinger i samlingsstund. Bruke voksne i rollespill. ○ Markere kristne høytider / andre kulturers merkedager. Bruke drama – filosofere mer over mysteriene. ○ Fokus på barnesamtalen. Undre seg over livet; fødsel, liv, død, normer og verdier. ○ Hvem er jeg? ○ Få hjelpe til i med daglige gjøremål. ○ Erfare at enkle valg. Barna kan erfare at egne valg og handlinger kan påvirke situasjoner og andre. Se konsekvenser. ○ Utvikle et godt selvbilde. «Det er flott å være meg». ○ «Det er flott å være forskjellig». ○ Steg for steg: Empati, sinnemestring, impulskontroll og problemløsning. ○ Prate om de ulike følelsene. Hjelpe barna til å identifisere egne følelser og handle etter dette. ○ Filosofere: Tenk om, hvorfor, enn hvis, når du gjør sånn – hva kan skje da? ○ Jobbe med vennskap.

TRINN 3	
○ Fylle begrepene toleranse og respekt med et verbalt innhold og knytte dette til hendelser i hverdagen slik at barna får en større forståelse for hva dette betyr i praksis. ○ Vi er gode rollemodeller når det gjelder toleranse og respekt. ○ Vi stimulerer til refleksjon rundt vennskap. ○ Vi utvikler barnas evne til å stille spørsmål og undre seg. ○ Vi hjelper barna til å bli mer selvstendige i konfliktsituasjoner. ○ Vi fyller begrepene toleranse og respekt med verbalt innhold og knytte dette til hendelser i hverdagen slik at barna får en større forståelse for hva dette betyr i praksis. ○ Vi skal synliggjøre og fremme mangfold og ulikheter som grunnlag for opplevelser, utforsking og læring. ○ Vi skal legge merke til, anerkjenne og følge opp barns perspektiver og handlinger	○ Barn og voksne sammen reflekterer over egne handlinger og handlingsalternativer. Gi barna språklige verktøy. ○ Markere kristne høytider / andre kulturers merkedager. ○ Hjelpe barna til å identifisere andres følelser og handle etter dette. Ta hensyn og bry seg om andre. ○ Filosoferer rundt grunnleggende spørsmål. ○ Å kunne sette seg inn i andres situasjon, kunne utsette egne behov og bry seg om andre. ○ Lære barna å reflektere rundt egne handlinger og stå til ansvar for dem. ○ Bruke samtalen til refleksjon rundt egne erfaringer og sette seg inn i andres ståsted. ○ Få erfaring med å utvikle toleranse og interesse for hverandre og respekt for hverandres bakgrunn, uansett kulturell og religiøs- / livssynstilhørighet. ○ Samtaler om etiske leveregler, respekt og toleranse. ○ Vite forskjell på fantasi og virkelighet. ○ Kjennskap til at mennesker er forskjellige, har ulike forutsetninger og respektere det. Reflekterer over likheter og ulikheter. ○ Lytte til sangen «Koffer det» av Petter Wavold. Filosofere rundt sangen. ○ Sosial læring gjennom leik, samtaler, konfliktløsning og daglige situasjoner ○ Steg for steg: Empati, sinnemestring, impulskontroll og problemløsning. ○ Gi barna tid og rom for opplevelser, ettertanke, undring og samtale – samtale om tro og alt mellom himmel og jord. De store spørsmålene. På barnas initiativ. ○ Kirkebesøk: Jule – og påskevandring.